

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

**Києво-Могилянська школа врядування
імені Андрія Мелешевича**

Сертифікатна програма

«КОМУНІКАЦІЇ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ ВРЯДУВАННІ»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 28 «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Вченою радою факультету правничих наук
НаУКМА

(протокол № 13 від 8 листопада 2021 р.)

Київ – 2021

ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

1. Загальна інформація	
Назва програми	Комунікації в демократичному врядуванні
Тип програми за змістом	Сертифікатна програма для освітнього рівня бакалавр
Форма навчання	Змішана
Цільова група	Спудеї бакалаврських програм НаУКМА, зовнішні слухачі
Найменування партнера (партнерів) програми	Indiana University (Bloomington, USA)
Обсяг програми	18 кредитів ЄКТС
Мова викладання	українська мова
Перелік професійних компетентностей, на підвищення рівня яких спрямовано програму	<ul style="list-style-type: none"> – розуміння та базові знання щодо здійснення ефективної комунікації (Г2); – розуміння та базові знання щодо організації та участі у проведенні консультацій з громадськістю (Г3); – розуміння та базові знання щодо організації взаємодії із структурними підрозділами (Е1)
Укладачі програми	<p>Андрійчук Тетяна Сергіївна, кандидат політичних наук, старший викладач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, tandriichuk@ukma.edu.ua</p> <p>Ільченко-Сюйва Леся Василівна, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, ilchenko-syuyva@ukma.edu.ua;</p> <p>Кисельова Тетяна Сергіївна, кандидат юридичних наук (PhD), доцент Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, t.kyselova@ukma.edu.ua</p> <p>Ларіна Ольга Володимирівна, старший викладач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, olarina@ukma.edu.ua</p> <p>Орищина Марія Миколаївна, старший викладач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, m.oryshchyna@ukma.edu.ua</p> <p>Подденежний Олександр Георгійович, керівник центру електронної освіти НаУКМА, oleksandr.poddenezhnyi@ukma.edu.ua</p> <p>Рябцев Геннадій Леонідович, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, g.riabtsev@ukma.edu.ua;</p> <p>Стадник Роксолана Ігорівна, кандидат юридичних наук, старший викладач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, r.stadnyk@ukma.edu.ua</p> <p>Тертичка Валерій Володимирович, доктор наук з державного управління, професор, завідувач Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, v.tertychka@ukma.edu.ua</p> <p>Халецька Аліна Анатоліївна, доктор наук з державного управління, професор, професор Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича НаУКМА, a.khaletska@ukma.edu.ua</p>
Керівник програми	Ільченко-Сюйва Леся Василівна – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри суспільного врядування НаУКМА, ilchenko-syuyva@ukma.edu.ua

2. Загальна мета	
Учасники сертифікатної програми отримають базові знання з комунікацій в демократичному врядуванні та оволодіють уміннями й навичками для виконання трудових функцій «Участь у комунікації та взаємодії щодо формування та реалізації державної політики в межах повноважень», «Взаємодія з іншими структурними підрозділами, органами влади щодо вироблення державної політики у сферах компетенції» ¹	
3. Очікувані результати навчання	
За результатами навчання учасники сертифікатної програми повинні демонструвати:	
знання	<ul style="list-style-type: none"> – міжнародних стандартів проведення консультацій з громадськістю в процесі вироблення державної політики (Г3.31) – наукових концепцій (теорій) комунікації на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях органів влади та в усіх сферах життєдіяльності
уміння і навички	<ul style="list-style-type: none"> – здатність складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері комунікацій для демократичного врядування; створювати, проводити презентацію, виступати публічно (Б4.У1; Б4.У2; Б4.У3); – застосовувати навички міжособистісної взаємодії (Г2.У1); – виявляти високий рівень взаємної підтримки, відкритість в обміні інформацією та готовність до співпраці (Г2.У2); – планувати та організовувати консультації з громадськістю в процесі формування та реалізації державної політики (Г3.У2); – застосовувати методи та форми проведення консультацій з громадськістю в процесі формування та реалізації державної політики (Г3.У3); – здійснювати ефективну комунікацію з установами, організаціями, що надають міжнародну технічну допомогу (Е1.У1). – взаємодіяти зі структурними підрозділами, органами влади (Е2.У2)².
4. Викладання та навчання (методи навчання, форми проведення навчальних занять)	
Навчання за програмою є:	
<ul style="list-style-type: none"> – студентоцентрованим – передбачає зосередження зусиль викладацького складу на стимулюванні максимальної активності студентів в оволодінні відповідними предметами, розширенні їхньої автономії та посиленні відповідальності; – проблемно-орієнтованим – акцентує увагу на проблемах вивчення об'єктів, процесів і явищ та необхідності пошуку шляхів їх вирішення; – орієнтованим на результат – передбачає вироблення навичок самостійного пошуку засобів і способів розв'язання теоретичних і практичних проблем; – орієнтованим на формування й розвиток навичок самостійного пошуку наукових, нормативних та інших джерел, необхідних для їхньої критичної оцінки та формулювання відповідних висновків. 	
Основними видами навчальних занять є:	
<ul style="list-style-type: none"> – настановчі аудиторні заняття (лекції-бесіди), спрямовані на розкриття мети, завдань, структури навчальних модулів та їхніх навчальних стратегій; – дистанційна робота, що передбачає опрацювання слухачами навчальних ресурсів, розміщених в електронній мережі, і виконання практичних завдань (серед іншого case-studies); – підготовка творчої роботи (проекту комунікаційної стратегії); 	

¹ Згідно з переліком трудових функцій (професійних компетентностей за трудовою дією або групою трудових дій, що входять до них), визначених професійним стандартом, який затверджено наказом Мінсоцполітики від 13.12.2019 № 1751.

² Те ж, за професійним стандартом, який затверджено наказами Мінсоцполітики від 13.12.2019 № 1752.

- контрольні заходи (прилюдний захист творчої роботи у формі наукової дискусії, оцінювання за результатами поточного й підсумкового контролю).

Питання, що виникають у слухачів, вирішуються шляхом онлайн-консультування з викладачем.

Основними формами дистанційного навчання є:

- вивчення тем навчальних модулів;
- робота з літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- виконання практичних завдань (в тому числі, case-studies);
- підготовка творчої роботи за рекомендаціями до її структури і змісту;
- підготовка презентації та прилюдного захисту творчої роботи;
- систематизація вивченого матеріалу перед проведенням підсумкового контролю.

Усі завдання слухачів є обов'язковими й вибірковими, виконуються у встановлені терміни, з відповідною оцінкою та передбачають установлені форми звітності. Обов'язкові завдання виконуються кожним без винятку слухачем під час вивчення модулів, теми творчої роботи (проекту комунікаційної стратегії) є альтернативними.

5. Ресурсне забезпечення дистанційного навчання

Назви вебплатформи, вебсайту, електронної системи навчання, через які здійснюватиметься таке навчання, посилання (вебадреса)	Онлайн-навчання здійснюється через електронну систему навчання KMADistEdu: https://distedu.ukma.edu.ua/ Додаткові навчально-методичні матеріали за програмою розміщені на вебсайті Києво-Могилянської школи врядування імені Андрія Мелешевича https://kmsgov.ukma.edu.ua/ Бібліотечні ресурси доступні через сайти НаУКМА: http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=10 http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=321 http://www.library.ukma.edu.ua/index.php?id=317
Назви дистанційних модулів	Обов'язкові модулі програми: – «Стратегічні комунікації»; – «Основи взаємодії влади, бізнесу, громадянського суспільства та адвокації політики»; – «Основи цифрової демократії, технологій і безпеки даних у комунікаціях». Вибіркові модулі програми (дві на вибір): – «Основи суспільної й культурної дипломатії»; – «Основи трансформації конфліктів, медіації та діалогу»; – «Соціальні медіа для стратегічних комунікацій»; – «Візуалізація даних і графічний дизайн»; – «Основи організації комунікаційних кампаній»; – «Доступ до інформації»

6. Оцінювання і форми поточного, підсумкового контролю

Критерії оцінювання та їхня питома вага у підсумковій оцінці, %	Поточний контроль – 60 балів Підсумковий контроль – 40 балів
Форма і періодичність поточного контролю	Виконання слухачами обов'язкових практичних завдань за п'ятьма навчальними модулями
Форма підсумкового контролю	Захист творчої роботи (проект комунікаційної стратегії)

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Етап навчання	Назва модуля, теми	Кількість годин / кредитів ЄКТС				
		усього	у тому числі			
			аудитор. заняття	дистанц. заняття	навч. візити	самоств. робота
Сесія 1	Настановчі лекції-бесіди з навчальних модулів програми	45 / 1,5	14			
Сесія 2	Обов'язкові компоненти програми					
	1. Стратегічні комунікації					
	Тема 1. Комунікаційна діяльність: її рівні, види, форми	90/ 3,0		30		60
	Тема 2. Комунікації в системі публічного управління та врядування					
	Тема 3. Основи стратегічних комунікацій					
	2. Основи взаємодії влади, бізнесу, громадянського суспільства та адвокації політики					
	Тема 1. Засади, принципи, стандарти міжсекторальної взаємодії	90/ 3,0		30		60
	Тема 2. Взаємодія органів влади і громадянського суспільства					
	Тема 3. Взаємодія органів влади і бізнесу					
	Тема 4. Основи комунікативного супроводу (адвокації) політики					
	3. Основи цифрової демократії, технологій і безпеки даних у комунікаціях					
	Тема 1. Досвід, стратегії та інструменти реалізації електронної демократії	90/ 3,0		30		60
	Тема 2. Інформаційна безпека держави, програм і даних					
	Вибіркові компоненти програми (слухачі мають вибрати два)					
	4. Основи суспільної й культурної дипломатії					
	Тема 1. Контекст і застосування суспільної дипломатії	90/ 3,0		30		60
	Тема 2. Політика суспільної дипломатії					
	5. Основи трансформації конфліктів, медіації та діалогу					
	Тема 1. Основи вирішення і практики трансформації конфліктів	90/ 3,0		30		60
	Тема 2. Основи медіації і фасилітації діалогу як інструменти демократичного врядування					
6. Соціальні медіа для стратегічних комунікацій						
Тема 1. Стратегічні комунікації в соціальних медіа	90/ 3,0		30		60	

Етап навчання	Назва модуля, теми	Кількість годин / кредитів ЄКТС			
		усього	у тому числі		
			аудитор. заняття	дистанц. заняття	навч. візити
	Тема 2. Кращі практики стратегічних комунікацій у соціальних медіа				
7. Візуалізація даних і графічний дизайн					
	Тема 1. Інформаційна візуалізація для урядових комунікацій	90/ 3,0		30	60
	Тема 2. Візуалізація інформації як технологія				
8. Основи організації комунікаційних кампаній					
	Тема 1. Основи соціальних та поведінкових змін	90/ 3,0		30	60
	Тема 2. Комунікаційні кампанії для соціальних і поведінкових змін				
	Тема 3. Комунікаційні кампанії як інструмент				
9. Доступ до інформації					
	Тема 1. Роль доступу до публічної інформації в демократичному врядуванні	90/ 3,0		30	60
	Тема 2. Активний і пасивний доступ до публічної інформації				
Сесія 3	Підсумковий контроль результатів навчання	45/ 1,5	16		
Загалом:		540 / 18,0	30	150	360

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Стратегічні комунікації

Тема 1. Комунікаційна діяльність: її рівні, види, форми.

Що таке комунікаційна діяльність. Розглядатимуться її рівні, основні види. Форми та методи комунікації. Поняття цінностей і комунікацій для демократичного врядування.

Тема 2. Комунікації в системі публічного управління і адміністрування.

Управління і демократичне врядування. Особливості комунікаційної діяльності в органах влади. Особливості комунікацій в системі публічного управління.

Тема 3. Основи стратегічних комунікацій

Стратегічні публічні комунікації від імені урядових організацій. Корпоративна культура та стратегічні комунікації. Стратегія в контексті політичних комунікацій. Стратегічні соціально-маркетингові комунікації.

2. Основи взаємодії влади, бізнесу, громадянського суспільства та адвокації політики

Тема 1. Засади, принципи, стандарти міжсекторальної взаємодії

Концептуальні засади взаємодії влади і бізнесу в процесі вироблення державної політики. Специфічні форми взаємодії органів влади з бізнесом в процесі реалізації державної політики.

Тема 2. Взаємодія органів влади і громадянського суспільства.

Принципи взаємодії влади і громадянського суспільства. Організаційне забезпечення проведення публічних консультацій. Інші форми залучення стейкхолдерів до формування та реалізації державної політики.

Тема 3. Взаємодія органів влади і бізнесу.

Концептуальні засади взаємодії влади, бізнесу і громадянського суспільства для належного врядування. Публічні консультації як основна форма залучення стейкхолдерів до вироблення державної політики.

Тема 4. Комунікативний супровід (адвокація) політики

Комунікації в процесі вироблення та реалізації суспільної політики. Суб'єкти комунікативного супроводу (адвокації) суспільної політики. Організація комунікативного супроводу (адвокації) суспільної політики органами влади. Розроблення та реалізація адвокаційних кампаній.

3. Основи цифрова демократія, технологія і безпека даних у комунікаціях

Тема 1. Досвід, стратегії та інструменти реалізації електронної демократії

Е-демократія як механізм політичної взаємодії. Методика електронного залучення. Електронна демократія: сутність, мета, основні завдання, категорійно-понятійний апарат. Моделі й механізми прийняття рішень. Цілі, сектори та інструменти електронної демократії. Досвід використання інструментів е-демократії в країнах ЄС. Електронний парламент: поняття, сутність і мотиви впровадження. Електронне правосуддя. Електронне голосування. Інструменти електронної демократії в Україні: стан та тенденції розвитку.

Тема 2. Інформаційна безпека держави, програм і даних

Основні терміни та поняття інформаційної безпеки. Базові характеристики захищеності інформації. Політичні, економічні та організаційно-технічні чинники загроз інформаційної безпеки. Міжнародні стандарти з інформаційної безпеки. Концептуальна модель інформаційної безпеки. Основні види загроз інформаційній безпеці. Методи дублювання інформації. Захист електронної пошти. Канали витоку інформації та їхня класифікація. Методи захисту інформації в інформаційно-комунікаційних системах.

4. Основи суспільної й культурної дипломатії

Тема 1. Контекст і застосування суспільної дипломатії

Контекст та історія суспільної дипломатії. Нормативне підґрунтя. Спектр ініціатив суспільної дипломатії. Зв'язок суспільної і громадської дипломатії. Техніки суспільної дипломатії. Розроблення медіа-планів. Управління посланнями. Відпрацювання складних тем, пресконференцій і дискусій. Аналіз іноземних аудиторій для планування проєктів та кампаній.

Тема 2. Політика суспільної дипломатії

Державні та недержавні суб'єкти суспільної дипломатії. Роль недержавних учасників і комунікаційних трендів для міжнародних відносин та глобальних процесів прийняття рішень. Відмінність між державними справами та суспільною дипломатією. Роль державних органів у виробленні політики та програм суспільної дипломатії. Підходи до суспільної дипломатії у Великій Британії, Німеччині, Китаї, Східній Європі. Створення національного бренду. Суспільна дипломатія XXI століття.

5. Основи трансформації конфліктів, медіація і діалог

Тема 1. Підходи до вирішення і практика трансформації конфліктів

Підходи до вирішення конфліктів – сила, право, інтереси/потреби. Застосування принципового підходу та його ризику. Трансформація конфліктів. Рівні трансформації в соціо-політичних конфліктах. Роль насильства в конфлікті. Основні чинники і корінні причини соціальних конфліктів. Картографування конфліктів. Конфлікт-аналіз. Конфлікт-чутливість. Методологія конфліктологічної експертизи. Методика Do No Harm. Аналіз «роз'єднувачів» і «об'єднуювачів». Коробка обмежень та аналіз впливу (Impact Assessment).

Тема 2. Медіація і фасилітація діалогу як інструменти демократичного врядування

Основні принципи переговорів та медіації. Відмінність медіації від переговорів і судового вирішення конфліктів. Конструктивний (принциповий) підхід до вирішення конфліктів. Техніки переговорів і медіації. Діалог: поняття, принципи, формати, місце. Діалог: маленькі секрети для успіху великих обговорень. Картування, дизайн, підготовка, публічне висвітлення. Інструменти

фасилітації. Ко-фасилітація. Складні учасники. Кращі практики застосування медіації й діалогу в діяльності державних службовців.

6. Соціальні медіа для стратегічних комунікацій

Тема 1. Стратегічні комунікації в соціальних медіа

Вступ до соціальних медіа. Етичні та юридичні аспекти комунікації в соціальних медіа: приватність та безпека даних, інтелектуальна власність, комп'ютеризована пропаганда. Стратегічне планування у соціальних медіа: цілі, аудиторії, платформи, брендинг, інструменти.

Тема 2. Кращі практики стратегічних комунікацій у соціальних медіа

Створення та управління контентом в соціальних медіа. Кращі приклади та практики. Рекламні кампанії в соціальних медіа. Оцінка ефективності рекламних кампаній: інструменти, метрики, KPI. Соціальні мережі для моніторингу інформації: збір та оцінка даних.

7. Візуалізація даних і графічний дизайн

Тема 1. Інформаційна візуалізація для урядових комунікацій

Значення візуалізації інформації, оцінка інформаційних візуалізацій, застосоване сприйняття для візуалізації інформації. Ефективність візуальних каналів, зорових структур та основ композиції, кольорового сприйняття та кольорових просторів, візуальних маніпуляцій та оптичних ілюзій. Значення візуалізації в публічній роботі. Що таке візуальний бренд: правила та принципи сприйняття та впізнаваності. Залучення нових аудиторій візуалізацією інформації: найкращі практики.

Тема 2. Візуалізація інформації як технологія

Процес візуалізації інформації: методи абстрагування та збору даних, основні графіки та трансформація даних, методи візуалізації та графічні компоненти, інструменти. Графічні компоненти та інструменти візуалізації інформації. Інфографіка.

8. Основи організації комунікаційних кампаній

Тема 1. Основи соціальних та поведінкових змін

Біхевіористична революція і її соціальні наслідки. Соціальна структура суспільства й основи поведінки. Вплив соціальних мереж й диджиталізації на поведінку груп й окремих індивідів. Управлінська складова соціальних та поведінкових змін.

Тема 2. Комунікаційні кампанії для соціальних і поведінкових змін

Комунікаційні кампанії для соціальних і поведінкових змін. Оцінка потреб і визначення цілей. Аналіз аудиторії. Повідомлення та розуміння. Інструменти та канали. Планування, бюджетування та оцінювання. Етика.

9. Доступ до інформації

Тема 1. Роль доступу до публічної інформації в демократичному врядуванні

Основні принципи законодавства про свободу інформації. Огляд національного та міжнародного законодавства. Місце доступу до публічної інформації у демократичному врядуванні. Публічні органи і доступ до інформації. Знайомство з особливостями форм доступу у публічних комунікаціях. Хто такі запитувачі

Тема 2. Активний і пасивний доступ до публічної інформації

Активний і пасивний доступ до публічної інформації як важливий інструмент контролю громадськістю діяльності державних органів. Максимальне оприлюднення. Розуміння взаємодії з громадянським суспільством. Пасивний доступ до інформації: One Voice. Креативні аспекти в пасивному доступі до інформації. Активний доступ до інформації: опрацювання запитів. Практичні аспекти. Кошти за отримання інформації. Доступ до інформації про осіб. Судова практика з питань доступу до публічної інформації.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Методами оцінювання результатів навчання є:

– наскрізне оцінювання: процесу навчання, прогресу (formative assessment): рефлексія, швидке опитування;

– оцінювання результатів в балах (grading): письмове виконання обов'язкових практичних завдань за накопичувальною системою; прилюдний захист творчої роботи.

Об'єктами контролю знань, умінь і навичок є:

– навчальна активність слухачів і виконання ними обов'язкових практичних завдань (case-study) за окремими навчальними модулями;

– виконання творчої роботи та її презентація (прилюдний захист у формі наукової дискусії).

Обов'язковою є попередня перевірка творчих робіт на дотримання норм академічної доброчесності, які визначені Положенням про академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА, затвердженим наказом НаУКМА від 07.03.2018 № 112.

Набуті слухачами знання, уміння й навички оцінюють за рейтинговою системою, виходячи зі складових, наведених нижче.

Вид діяльності	Кількість балів	
	мін.	макс.
Виконання слухачами обов'язкових практичних завдань за п'ятьма навчальними модулями	0	60
Подання до захисту творчої роботи, структура, зміст, обсяг та оформлення якої відповідає визначеним рекомендаціям і критеріям	0	25
Прилюдна презентація (захист) творчої роботи (відповідність презентації визначеному шаблону, виступ, дотримання регламенту, відповіді на питання колег під час наукової дискусії)	0	15
Разом	0	100

Переведення рейтингу слухача в традиційну оцінку здійснюють за такою схемою:

Підсумковий рейтинг	Оцінка ЄКТС	Традиційна оцінка
91...100	A	відмінно
81...90	B	добре
71...80	C	
61...70	D	задовільно
51...60	E	
≤50	FX	незадовільно
<30	F	

Сертифікати отримують слухачі, які отримали традиційну оцінку не нижче «задовільно».

ЛІТЕРАТУРА, ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ, ОБОВ'ЯЗКОВІ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

1. Civil participation in decision-making processes. An Overview of Standards and Practices in Council of Europe Member States (2016). (український переклад: Участь громадськості в процесі прийняття рішень: огляд стандартів та практик у країнах-членах Ради Європи). URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf

2. Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process (2009). (український переклад: Кодекс кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухвалений Конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/kodeks-krasch-praktik.pdf

3. General principles and minimum standards for consultation of interested parties by the Commission (2002). (український переклад: Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Європейської Комісії із заінтересованими сторонами). URL:

https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/zagal-prins-konsult.docx

4. Gray J., Bounegru L., Chambers L. The data journalism handbook. URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/one>
5. Guidelines for civil participation in political decision making (2017). (український переклад: Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи). URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/kerivn-prins-grom-uchast.pdf
6. Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice. By Laurel Ruma, Daniel Lathrop. O'Reilly Media, 2010. 432 pp. (український переклад: Відкрите урядування: колективна робота, прозорість і дієва участь. За ред. Деніела Латропа і Лорел Руми. Перекл. Андрія Іщенко. Київ : Наука, 2012. 536 с. URL: <https://vidkryteuriaduvannia.wordpress.com/> (частина розділів)
7. Арістова І. В., Стадник Р. І. Органи виконавчої влади України як розпорядники публічної інформації: теоретико-правові та практичні питання : монографія. Київ : НУБІП України, 2018. 233 с.
8. Буш Р. А., Фолджер Д. П, Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту / пер. с англ. Киев : Издатель Захаренко В. А., 2007. 264 с.
9. Грайворонський М. В., Новіков О. М. Безпека інформаційно-комунікаційних систем. Київ : BHV, 2009. 608 с.
10. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці / за ред. О. М. Майбороди; Нац. акад. наук України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2013. 371 с. URL: <https://www.academia.edu/>
11. Електронна демократія : навч. посіб. / за заг. ред. Н. В. Грицяк. Київ : НАДУ, 2015 66 с. URL: <http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/6b6901a9-7d53-4a54-90a8-c894e3fbd91b.pdf>
12. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А. І. Семенченка, В. М. Дрешпака. Київ, 2017.
13. Каїро А. Функціональне мистецтво: вступ до інфографіки та візуалізації / пер. з англ. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2017. 350 с.
14. Кобець Р. Засади комунікативного супроводу державної політики / МГО «Інтерньюз-Україна». Київ, 2013. 189 с. URL: <https://issuu.com/pubkis/docs/kobets>
15. Комунікаційний інструментарій для державних службовців / Л. Косар, Я. Камініс, Е. Халісте та ін. Київ, 2018. 134 с. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/communication-toolkit-a4u-mip-ukr.pdf>
16. Купрій В., Паливода Л. Громадська експертиза та громадський моніторинг діяльності органів влади: навчальний посібник. Київ : Творчий центр ТЦК, 2011. 200 с. URL: http://ccc-tck.org.ua/storage/books/book_all.pdf
17. Ледерах Дж. Розбудова миру. Стале примирення в розділених суспільствах. Київ : Дух і Літера, 2019.
18. Ляпін Д., Серета М. Нові можливості регуляторної політики для бізнес-асоціацій та неурядових організацій. Київ : USAID ЛЕВ. 2015. 72 с. URL: <http://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2016/06/Publikaciya-Novi-mozhливosti-regulyatornoi-politiki-dlya-biznes-asociacij-ta-neuryadovikh-organizacij.pdf>
19. Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса : Екологія, 2019. 456 с.
20. Прокопенко О. В. Адвокатська діяльність та некомерційне лобювання в Україні: посібник. Київ, 2017. 82 с. URL: <https://platforma-msb.org/advokatsijna-diyalnist-analiz-derzhavnoyi-polityky-posibnyk>
21. Публічне лобювання: навч. посіб. / під заг. ред. Р. Кобця, С. Панциря. Київ : Фонд Європа XXI, 2008. 160 с. URL: <https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2015/08/Publichne-lobiyuvannya1.pdf>
22. Фішер Р., Юрі У., Паттон Б. Шлях до Так: як вести переговори, не здаючи позицій. Київ : Основи, 2016.